

De geschiedenis van het Explosieven Opruimingscommando KL (1944-2004)

drs. J.T.W.H. van Woensel*

Inleiding

Begin november 2004 viert het EOCKL zijn zestigjarig bestaan. Reden om in de *Militaire Spectator* uitgebreid aandacht te besteden aan de explosievenopruiming. Dit artikel behandelt in vogelvlucht de geschiedenis van het ruimen van niet gesprongen explosieven door onderdelen van de Koninklijke Landmacht.

Het gaat in op de eenheden die verantwoordelijk waren voor het ruimen van de grote hoeveelheden landmijnen, munitie, granaten en bommen die na afloop van de Tweede Wereldoorlog in ons land achterbleven. Tevens beschrijf ik in kort bestek de oprichting en de verdere ontwikkeling van de explosievenopruimingsorganisatie van de landmacht.

De erfenis van de Tweede Wereldoorlog

Ongesprongen vliegtuigbommen

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog bleef Nederland zitten met grote aantallen landmijnen, een grote hoeveelheid niet-gebruikte munitie en veel niet-gedetoneerde (ongesprongen) vliegtuigbommen. Die moesten na de oorlog zo snel mogelijk worden

Militairen zijn met prikker en mijndetector op zoek naar landmijnen, circa 1946 (Bron: Stichting Geschiedkundige Verzameling EOD)

opgeruimd om het dagelijks leven te normaliseren en het land weer op te kunnen bouwen.

De basis voor de organisatie die zich met het ruimen van de explosieven zou gaan bezighouden, lag in Groot-Brittannië. Reeds in 1943 liet de Ne-

derlandse regering in ballingschap kapitein J.T. de Koningh, de sergeanten M.J. Hulscher en P.H.J.M. Wertheim en korporaal J.A. Poots een twee-weekse cursus bomopruiming bij de *School of Military Engineering* in Ripon volgen. Het was de bedoeling dat de vier militairen na de bevrijding

* De auteur is wetenschappelijk medewerker bij het Instituut voor Militaire Geschiedenis KL en auteur van het boek *Vrij van Explosieven. De geschiedenis van het EOCKL en zijn voorgangers, 1944-2004*.

De bommentuin van de Instructiegroep Explosieven Opruiming op Werk aan het Spoen, Culemborg (Bron: IMG/KL)

bommen zouden gaan ruimen en personeel voor dit werk zouden gaan opleiden.

De regering was tijdens de slag om Engeland, waarbij de Duitsers het Verenigd Koninkrijk, en met name Londen, zwaar bombardeerden met haar neus op de feiten gedrukt; veel ongesprongen vliegtuigbommen bleken achteraf, bij het ruimen ervan, alsnog slachtoffers te maken. Daarom was het van belang dat ook Nederland over bomdeskundigen kon beschikken, die na de bevrijding de blindgangers onschadelijk konden maken.

Landmijnen en munitie

Dat de omvang van het probleem veel groter was dan gedacht en zich niet beperkte tot ongesprongen vliegtuigbommen maar zich ook uitstreckte tot landmijnen en munitie, werd in 1943 nog niet onderkend. Wel kreeg kapitein De Koningh voor zijn Sectie Bom Opklaring (*Bomb Disposal Section*) in 1944 zeven man extra toegevoegd.

Tweede luitenant B. van Hasselt, medewerker van Sectie IV (Luchtbescherming en Brandweer) van het bureau Militair Gezag en persoonlijk zeer geïnteresseerd in alles wat met explosieven had te maken, waarschuwde de Nederlandse regering in 1944 voor het grote probleem van de landmijnen.

Directe aanleiding hiervoor waren de ervaringen die de geallieerden met mijnen hadden opgedaan toen zij op 6 juni de stranden van Normandië bestormden. Niet alleen langs de Franse en Belgische kust maar ook langs onze kust en landinwaarts hadden de Duitsers op grote schaal mijnenvelden aangelegd.

Het verzet had de regering in Londen hierover geïnformeerd, maar die deed er niets mee. Sectie IX (Openbare Werken) van het bureau Militair Gezag, waaronder de Sectie Bom Opklaring viel, werd wel gealarmeerd. In het najaar van 1944 werden de tien militairen waarover De Koningh kon beschikken naar een tweeweekse cur-

sus landmijnen gestuurd. Van een uitbreiding van de personele capaciteit was evenwel geen sprake.

Uitbreiding van de Sectie Bom Opklaring

Op 4 november 1944 werd de Sectie Bom Opklaring onder bevel geplaatst van de Bevelhebber der Nederlandse Strijdkrachten (BNS), prins Bernhard. De Koningh en zijn mannen moesten zich zo snel mogelijk bij de prins in Brussel melden. In de maanden erna breidde de ploeg van De Koningh zich snel uit. Eind 1944 bestond de eenheid uit een staf en drie secties, die zich tooide met de naam *No 1 Netherlands Mine Lifting Company*.

Over de inzet van de ploeg had prins Bernhard, net zoals over alle andere Nederlandse eenheden, slechts beperkte zeggenschap. De operatiebevelen kwamen rechtstreeks van de commandant van de *21st Army Group*, *field marshal* B.L. Montgomery, of één van zijn ondercommandanten. De geallieerden hadden voornamelijk oog voor operationeel ruimen, dat wil zeggen voor het ruimen van objecten die van militair belang waren, zoals belangrijke wegen, bruggen, spoorwegen, vliegvelden en hoogspanningsleidingen.

Het Militair Gezag, dat het bestuur van het zuiden van Nederland na de bevrijding op zich had genomen, wilde echter zo snel mogelijk het dagelijks leven, en daarbij hoorde ook het bewerken van cultuurgronden, weer op gang brengen. Naar schatting was ruim 8.000 hectare grond in Zeeland, Noord-Brabant en Limburg met mijnen bezaaid. Ondanks het feit dat de mannen van De Koningh, wanneer zij tijd hadden, zo nu en dan op verzoek van het Militair Gezag een stuk grond zuiverden, belemmerden landmijnen de wederopbouw.

Overall in het zuiden van Nederland richtten burgers en oud-militairen eigen ruimploegen op en begonnen, vaak op ondeskundige wijze, mijnen te ruimen. Ook het Militair Gezag probeerde een eigen mijnenruimorgani-

satie van de grond te krijgen, maar dat liep vooralsnog op niets uit. De geallieerden werkten niet mee. De mijnenruimers die het Militair Gezag reeds had aangenomen en die begonnen waren aan hun opleiding, werden daarop bij de *No 1 Netherlands Mine Lifting Company* ondergebracht, waardoor deze in korte tijd sterk groeide. In maart 1945 verwierf de compagnie van De Koningh officiële erkenning van de geallieerden en mocht de naam *No 1 Netherlands Mine Lifting Company* formeel dragen. In april bestond de compagnie uit een staf en tien secties van gemiddeld twintig man elk.

Burger-mijnopruimers

Het Militair Gezag bleef ondertussen werken aan de oprichting van een eigen organisatie voor het zuiveren van de cultuurgronden. Op advies van

Van Hasselt ging Chef-Staf Militair Gezag generaal-majoor H.J. Kruls in het voorjaar van 1945 over tot de oprichting van twee bataljons mijnenruimers onder de naam Mijn Opruimings Dienst (MOD). In mei 1945 vertrok de eerste groep van tien man naar het Belgische Knokke, waar zij van het instructiepersoneel van de *No 1 Netherlands Mine Lifting Company* een korte cursus mijnenruimen kregen.

Kruls gaf zijn Militaire Commissarissen ondertussen toestemming om, als overbrugging totdat de militaire ruimorganisatie een feit zou zijn, burgers in dienst te nemen om landbouwgronden te zuiveren. Naar schatting zijn er zo'n 350 burger-mijnopruimers werkzaam geweest. Naast de burger-mijnopruimers zijn er een niet nader te preciseren aantal politieke delinquenten

(NSB'ers en Nederlandse ss'ers) op 'vrijwillige basis' aan het mijnenruimen gezet.

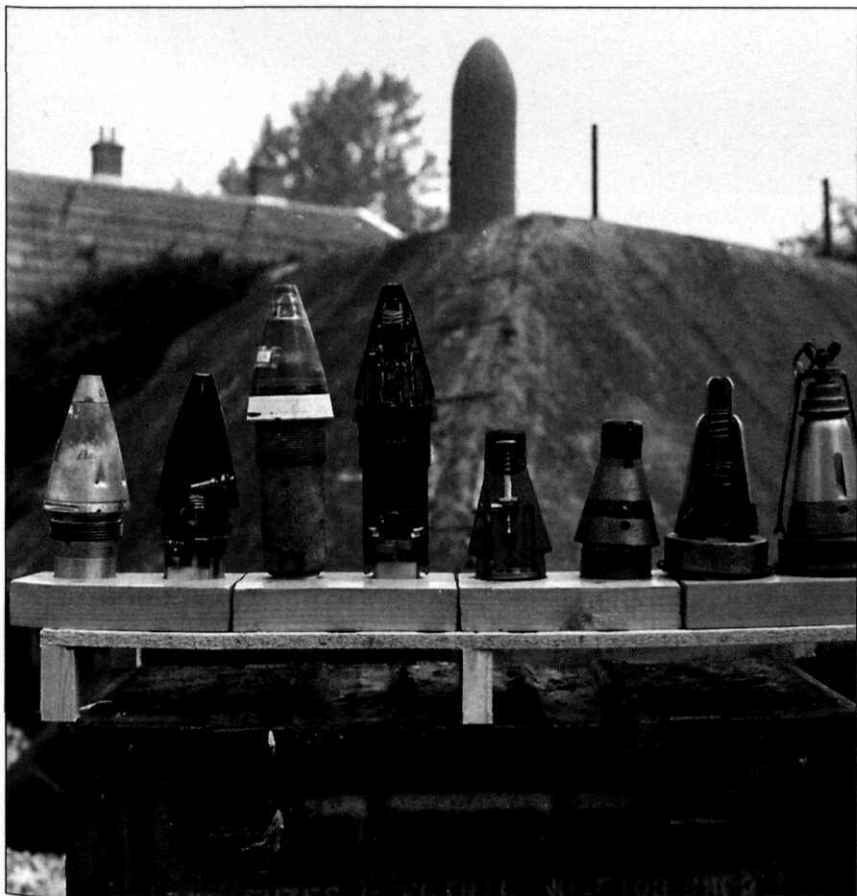
Al vanaf de eerste helft van 1945 werd er geroepen om politieke gevangenen in te zetten, maar vanwege mogelijke wraakacties in het nog bezette deel van Nederland kon daar toen nog geen sprake van zijn. Pas na de bevrijding van heel Nederland hebben NSB'ers en Nederlandse ss'ers onder leiding van personeel van de *No 1 Netherlands Mine Lifting Company* enkele maanden mijnen geruimd.

Duitsers ruimen landmijnen

Na de capitulatie van de Duitsers op 5 mei 1945 raakte het ruimen van landmijnen in een stroomversnelling. De geallieerden gaven de Duitse bevelhebbers opdracht een genie-eenheid te vormen die mijnen zou gaan ruimen in Nederland. Eind mei was de formatie van deze eenheid gereed. Het onderdeel stond onder leiding van *Oberstleutnant R. Draeger* en bestond uit zo'n 100 officieren en ruim 3.000 onderofficieren en manschappen.

De Brigade Draeger ging onder geallieerd toezicht in het noorden van Nederland aan het werk. In juni 1945 spraken de geallieerden met het Militair Gezag af dat Nederland het toezicht en de bewaking van de geallieerde troepen over zou nemen. Het Militair Gezag had echter veel moeite om de twee bataljons mijnenruimers van de MOD te vullen. De BNS toonde zich bereid een deel van zijn manschappen aan het Militair Gezag over te dragen om de bataljons te kunnen vullen.

In juli 1945 vormde prins Bernhard het *Dutch National Battalion*, dat bestond uit honderden leden van de Binnenlandse Strijdkrachten uit de Achterhoek en de Oude IJsselstreek, om tot het IIde Bataljon van het 8^e Regiment Infanterie (II-8 RI) en droeg het aan de MOD over. Een deel van het personeel van *No 1 Netherlands Mine*

Verzameling buizen, Werk aan het Spoel, Culemborg, 1958

(Bron: IMG/KL)

Het injecteren van een bombuis met een stollende vloeistof om het ontstekingsmechanisme tot stilstand te brengen opdat het explosief 'veilig' kan worden gedemonteerd, Werk aan het Spoel, Culemborg, 1959

(Bron: Stichting Geschiedkundige Verzameling EOD)

Lifting Company vormde de kern van het tweede bataljon mijnenruimers, Ie Bataljon van het 2^e Regiment Infanterie (I-2 RI). De rest van het bataljon bestond uit oorlogsvrijwilligers en dienstplichtigen. De Koningh werd tot commandant van I-2 RI benoemd.

Het andere deel van de *No 1 Netherlands Mine Lifting Company* vormde de kern van de Opruimings- en Bergingsdienst (OBD), het onderdeel van de MOD dat zich niet alleen bezig zou gaan houden met het ruimen van munitie, maar ook met het demonteren van vliegtuigbommen.

Op 1 oktober 1945 nam het Militair Gezag het toezicht over de Duitse gevangenen, het demonteren van ongesprongen vliegtuigbommen en het ruimen van munitie van de geallieer-

den over. Brigade Dreager was in het najaar van 1945 al een heel eind opgeschoten met het ruimen van de mijnevelden. Met toestemming van Van Hasselt, die ondertussen tot commandant van de MOD was benoemd, bracht Draeger begin 1946 het aantal Duitse mijnenruimers tot circa 1.300 terug.

In het najaar van 1946 zou er nogmaals een reductie van het aantal Duitsers plaatsvinden; er zouden 300 Duitsers in Nederland achterblijven, waarvan de laatste in oktober 1947 ons land zou verlaten. De MOD werd in maart 1946 gereorganiseerd. De naam veranderde in de Mijnen- en Munitie Opruimings Dienst (MMOD) en I-2 RI en II-8 RI gingen op in het zogenaamde Bataljon Technische Bewakingstroepen.

Binnenlandse Zaken ruimt ongesprongen explosieven

Met Duitse 'hulp' kon het mijnenprobleem in relatief korte tijd worden aangepakt. Het ruimen van munitie kostte echter meer tijd dan gedacht. De OBD had een structureel tekort aan mensen en transportmiddelen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken sprong bij door 400 mannen en bijna 80 vrachtauto's van de voormalige Luchtbeschermingsdienst beschikbaar te stellen.

Onder de naam Hulpverleningsdienst (HVD) hielpen deze mannen de OBD bij het munitievrij maken van Nederland. In de loop van 1946 leek aan het ruimen van munitie een einde te komen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken wilde het personeel van de HVD

echter aan het werk houden en stelde het Ministerie van Oorlog voor dat de HVD voortaan de munitie in de gemeenten zou gaan ruimen.

Na aanvankelijk de boot te hebben afgehouden, stemde de minister van Oorlog, A.H.J.L. Fiévez, ermee in dat de HVD vanaf juli 1947 de ruimtaak van de MMOD zou overnemen. Helemaal ongelegen kwam het voorstel niet. Fiévez was druk doende met de opbouw van een troepenmacht in Nederlandse-Indië. Aanvankelijk bleef de taakoverdracht beperkt tot de civiele sector. Vanaf 1 januari 1948 nam de HVD echter ook het ruimen van explosieven op militaire terreinen van de MMOD over en kwam er voorlopig een einde aan het bestaan van een eigen militaire explosievenopruimingorganisatie van de landmacht.

Het aantal personeelsleden van de HVD nam in enkele jaren sterk af. Van de 400 man die in 1946 begon, werkten er in 1958 nog maar achttien. De organisatie van de HVD bestond vanaf de tweede helft van de jaren vijftig uit vier ploegen die vanuit verschillende standplaatsen in Nederland munitie ruimden en een speciale ploeg voor het onschadelijk maken van vliegtuigbommen, V1's en V2's.

Plaatsvervangend commandant HVD A.H. Drent, die in de oorlogsjaren als marineofficier een opleiding in het onschadelijk maken van explosieven bij de Britse marine had gevolgd, had de manschappen van de bommenploeg persoonlijk opgeleid.

Oprichting van een explosieven opruimingsdienst van de landmacht

Vanaf begin jaren vijftig ontplooidde het Comité van de Verenigde Chefs van Staven initiatieven voor de oprichting van een explosievenopruimingorganisatie in oorlogstijd. De spanningen tussen de NAVO en het Warschaupact namen vanaf eind jaren veertig steeds verder toe en alles was erop gericht de landen voor te bereiden op een strijd op het Europese vaste land.

In 1953 liet de *Supreme Headquarters Allied Powers Europe* weten dat de landstrijdkrachten in oorlogstijd verantwoordelijk waren voor het ruimen van ongesprongen explosieven in de *combat-zone* en op de militaire terreinen en objecten in het eigen land. Het ministerie van Binnenlandse Zaken was in oorlogstijd verantwoordelijk voor het ruimen van niet gesprongen explosieven in de civiele sector.

Om de landmacht op deze taak voor te bereiden ging in januari 1956 de eerste opleiding explosievenopruimer aan de Mijnschool in Soesterberg

van start. De commandant van de Mijnschool, kapitein J.W. van Houten, en enkele andere militairen hadden zich op deze taak voorbereid door een aantal cursussen bij de *Royal Engineers* en de *Royal Airforce* in Groot-Brittannië te volgen. In februari 1957 werd de opleiding explosievenopruimer bij de Technische Dienst ondergebracht en onder de naam Instructiegroep Explosieven Opruiming bij de School van de Technische Dienst ingedeeld.

De tweede cursus vond vanwege ruimtegebrek niet langer in Soester-

Sergeant der eerste klasse J. Verbunt (links) en sergeant der eerste klasse A. Luiten tillen een geruimde bom in een Volkswagen Combi, 1974

(Bron: Stichting Geschiedkundige Verzameling EOD)

berg plaats, maar in Werk aan het Spoel in Culemborg. Op 31 mei 1957 werd de instructiegroep onder rechtstreeks bevel van de inspecteur van de Technische Dienst geplaatst en werd de naam veranderd in Explosieven Opruimingsdienst (EOD).

De EOD kreeg twee duidelijk omschreven hoofdtaken: het opleiden van personeel, dat in tijden van oorlog zou worden ingezet om explosieven te ruimen, en het ruimen van explosieven op de eigen terreinen en objecten in vredetijd. Dit laatste was met de HVD overeengekomen en vooral be-

doeld om praktijkervaring op te kunnen doen met het ruimen van explosieven.

Ruimingstaak overgedragen aan Defensie

Volgens de afspraken die de ministeries van Defensie en Binnenlandse Zaken in 1957 hadden gemaakt, bleef de laatstgenoemde verantwoordelijk voor het ruimen van ongesprongen explosieven in de civiele sector. In vredetijd was dit de taak van de HVD. Begin jaren zestig was echter al dui-

delijk dat de dienst niet lang meer zou bestaan. In 1962 werkten er nog maar veertien man, van wie sommigen binnen enkele jaren de pensioengerechtigde leeftijd zouden bereiken.

Vanwege de geringe carrièreperspectieven en het zeer specialistische en gevaarlijke werk dacht Binnenlandse Zaken geen nieuwe mensen te kunnen krijgen. Het wilde de ruimingstaak zo snel mogelijk weer aan Defensie overdragen. De onderhandelingen die de beide departementen hierover in 1962 startten, liepen op niets uit. Hoewel het ministerie van Defensie zich in principe bereid verklaarde de taak over te nemen, kon daar vanwege personeelsproblemen vooralsnog geen sprake van zijn.

In 1969 wilde het ministerie van Defensie de ruimingstaak van Binnenlandse Zaken wel overnemen, maar uitsluitend in vredetijd. Binnenlandse Zaken zou dus verantwoordelijk blijven voor het ruimen van ongesprongen explosieven in de civiele sector zodra een oorlog zou uitbreken. Bovendien moest Binnenlandse Zaken de voor de Hulpverleningsdienst gereserveerde begrotingsgelden aan Defensie overdragen.

In het voorjaar van 1970 kwamen Defensie en Binnenlandse Zaken overeen dat de ruimingstaak fasegewijs aan de EOD zou worden overgedragen. Op 1 januari 1971 zou de dienst worden belast met het ruimen van explosieven in het gezagsgebied van de Territoriaal Bevelhebber Oost en met ingang van 1 januari 1972 ook in het gebied van de Territoriaal Bevelhebber West alsmede de provincie Zeeland en de IJsselmeerpolders.

Vanaf 1 januari 1973 zou de EOD 'nieuwe stijl' verantwoordelijk zijn voor het ruimen van explosieven in heel Nederland. Zo kreeg de EOD enige tijd om personeel te werven en op te leiden. De HVD zou op 1 januari 1973 worden opgeheven. Om ervoor te zorgen dat het voor de lagere overheden niet onoverzichtelijk werd bij

Sergeant K.F. Zwiggelaar versleept een gedemonteerd explosief

(Bron: Stichting Geschiedkundige Verzameling EOD)

Sergeant der eerste klasse R.J.J.M. Hagenaars, sergeant der eerste klasse F.R. Brouwers en sergeant-majoor P. Schoots bergen de restanten van een V1 in Gorssel, 1981 (Bron: IMG/kl)

wie ze zich moesten melden, zouden alle meldingen en ruimopdrachten vanaf 1 januari 1971 voortaan via de Sectie EOD lopen.

De Sectie EOD was een sinds 1962 niet officieel erkend bureau waar enkele explosieven-opruimdeskundigen bezig waren met het verzamelen van informatie over allerlei explosieven en het opstellen van opleidingsprogramma's.

Het ruimen van geïmproviseerde explosieven

Hoewel nu duidelijk was dat EOD voortaan de niet gesprongen explosieven in de civiele sector zou ruimen, bleef er begin jaren zeventig een belangrijke vraag over: wie is er verantwoordelijk voor het ruimen van geïmproviseerde explosieven, dat wil zeggen zelfgemaakte bommen of

zoals de deskundigen ze zelf noemen *Improvised Explosive Devices* (IED's)?

Sinds eind jaren zestig, begin jaren zeventig zochten verscheidene bewegingen hun toevlucht in terroristische methoden om hun zaak onder aandacht te brengen. Zo pleegde de Spaans-Italiaans anarchistische 1 Meigroep tussen 1967 en 1970 bomaanslagen op ambassades in Nederland en op een Spaans vliegtuig op Schip-

hol. Ook Nederlandse actiegroepen, zoals de Rode Jeugd en Zuid-Molukse jongeren lieten zich in de loop van de jaren zeventig niet onbetuigd, pleegden bomaanslagen en voerden gijzelingsacties uit.

Nederland beschikte begin jaren zeventig over geen enkele explosievenopruimer die opgeleid was in het ruimen van geïmproviseerde explosieven. Bovendien bestond er geen enkele richtlijn over er hoe er moest worden gehandeld bij het aantreffen van een IED en wie de bom moest ruimen. Overigens stond het ruimen van IED's destijds ook in het buitenland nog in de kinderschoenen.

Het was wel duidelijk dat de methoden en de technieken om conventionele explosieven te ruimen in het geval van zelfgemaakte bommen niet bruikbaar waren. De toenmalige commandant van de Hulpverleningsdienst, J. Tammes, adviseerde zelfgemaakte bommen niet onschadelijk te maken, maar indien mogelijk 'met een lange stok voorzien van een lus' naar een open plek te trekken waar de bom zo min mogelijk schade aan kon richten.

Onduidelijke verantwoordelijkheden

De melding van een vermeende IED bij de Griekse Ambassade in Den Haag op 28 mei 1970 deed de zaak in een stroomversnelling geraken. De Koninklijke Marechaussee, belast met de bewaking van ambassades, meldde de vondst aan de politie die op zijn beurt de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) waarschuwde. De BVD verwees de politie door naar de HVD, maar commandant Tammes vertelde dat het zijn verantwoordelijkheid niet was en was niet bereid te komen. Kortom, het was compleet onduidelijk wie er in Nederland geïmproviseerde explosieven ruimde.

Tammes kwam uiteindelijk toch en liet zijn plaatsvervangend commandant, J.F. Köhler, die in de Tweede Wereldoorlog ervaring met het ruimen van valstrikken had opgedaan, het kistje demonteren. Het bleek een

nepbom te zijn, maar wel één die veel stof deed opwaaien. De burgemeester van Den Haag beklaagde zich bij de minister van Binnenlandse Zaken over de gang van zaken en over het feit dat blijkbaar niemand in Nederland verantwoordelijk was voor het ruimen van zelfgemaakte bommen.

Het was nu natuurlijk niet mogelijk het probleem nog langer te negeren. Op initiatief van de minister van Defensie, die zijn organisatie overspoeld zag met allerlei verzoeken tot bijstand, startten de ministeries van Defensie, Binnenlandse Zaken, Justitie en Buitenlandse Zaken in de zomer van 1970 verkennende besprekingen.

Minister van Defensie W. den Toom vond dat zijn departement niet alléén voor het probleem mocht opdraaien, maar dat het door de vier betrokken ministeries samen moest worden opgelost. Het leek Den Toom verstandig om één departement te belasten met de coördinatie en de uitvoering van de maatregelen tegen bomaanslagen en hij vroeg Binnenlandse Zaken deze taak op zich te nemen. Overigens zou een definitieve regeling voor bommeldingen pas in 1978 het licht zien.

Defensie beperkte zich vooralsnog tot het geven van voorlichting aan instanties en bedrijven als de KLM. Het hoofd van de Sectie EOD, luitenant-kolonel E.A. de Groot, liet zijn meedieren weten dat hij 'zijn' ruimers geen opdracht zou geven geïmproviseerde explosieven te ruimen zolang ze geen gedegen opleiding hadden gevolgd en over een gedegen uitrusting konden beschikken.

De Groot kreeg daarop toestemming om in Engeland op zoek te gaan naar speciale uitrustingstukken voor het ruimen van IED's. Bovendien kreeg hij toestemming om zijn mannen daar een cursus te laten volgen. Ondertussen zag commandant Hulpverleningsdienst Tammes zich door omstandigheden gedwongen Köhler wel opdracht te geven IED's te ruimen. Hoewel Köhler enige ervaring had

met het ruimen van valstrikken, besefte Tammes maar al te goed dat hij niet op de hoogte was van de nieuwste ontwikkelingen zodat het ruimen van zelfgemaakte bommen voor hem een hachelijke zaak bleef.

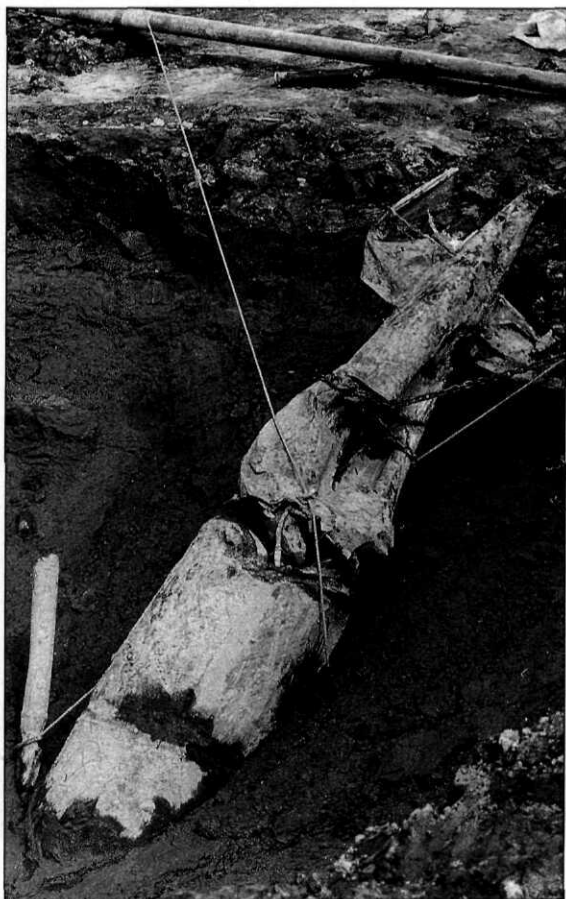
Op 14 december 1970 maakte het ministerie van Binnenlandse Zaken bekend dat de politie zorg zou dragen voor de opsporing en de verkenning van geïmproviseerde explosieven, terwijl de HVD tijdelijk, tot 1 januari 1973, de ruiming van IED's, op zich zou nemen. De vondst van een IED diende vanaf 1 januari 1971 aan de Sectie EOD te worden gemeld. Daarmee kwam een voorlopig einde aan de onduidelijkheid waar de vondst van een zelfgemaakte bom moest worden gemeld en wie hem onschadelijk zou maken.

Complete chaos

In de zomer van 1971 volgden twee EOD'ers een opleiding aan *Army School of Ammunition* in Bramley. Ook Köhler was van de partij. Hij was niet alleen naar Engeland gestuurd om kennis op te doen, maar ook om een uitrusting aan te schaffen voor zijn nieuwste taak. Op 3 augustus 1971 kon Köhler het geleerde al in praktijk brengen. Op het station in Eindhoven maakte hij een brandbom onschadelijk, die daar waarschijnlijk door de Rode Jeugd was geplaatst.

In de tweede helft van 1971 en in 1972 nam het aantal bomaanslagen sterk toe. Dat was een van de belangrijkste redenen om in juni 1972 eindelijk een interdepartementale werkgroep in te stellen die de problemen rondom het ruimen van IED's moest inventariseren en oplossen.

In augustus 1972 verscheen er een tussenrapportage van de werkgroep waaruit bleek dat het een complete chaos was. Er bestond geen centrale registratie van bommeldingen, er waren geen duidelijke procedures hoe er moest worden gehandeld bij het aantreffen van een zelfgemaakte bom

**Door Explosieven
Opruimingsdienst
blootgelegde V1**

(Bron: Stichting Geschiedkundige Verzameling EOD)

en tussen de betrokken departementen ontbrak het aan coördinatie. Daarnaast schortte het aan kennis, was er een tekort aan deskundig personeel en ontbrak bovendien een goede uitrusting.

In september werden de betrokken ministeries met hun neus op de feiten gedrukt. Op 13 september 1972 kreeg de HVD een melding van een verdachte koffer uit Rome die op Schiphol was aangekomen voor doorzending naar Israël. De enige in Nederland aangewezen IED-ruimer, Köhler, was echter op vakantie in het buitenland en de andere twee ruimers waarover de HVD in 1972 nog kon beschikken, mochten alleen onder zijn leiding zelfgemaakte bommen ruimen.

Het hoofd van de Sectie EOD, luitenant-kolonel De Groot, was bereid de EOD opdracht te geven de melding te controleren, maar wees er op dat de steunverlening eenmalig was, aange-

zien deze dienst nog niet over opgeleide IED-ruimers met de juiste uitrusting kon beschikken. Het ministerie van Binnenlandse Zaken liet daarom uit voorzorg Köhler, van wie de vakantiebestemming niet bekend was, via de ANWB-alarmcentrale van verlof terugroepen.

Het IED-probleem kwam een maand later in alle hevigheid aan de oppervlakte, toen Köhler op 23 oktober weigerde een verdacht pakket bij de Philipspensioenfondsen in Leiden te onderzoeken. Nederlands enige IED-ruimer had die dag ruim vijfhonderd kilometer gereden, drie ruimingen verricht en achte het onverantwoord om moe aan de demontage van de zelfgemaakte bom te beginnen. De volgende dag zou hij het bompakket onschadelijk komen maken.

Zijn beslissing veroorzaakte veel commotie. De pers besteedde veel

aandacht aan de kwestie en Tweede Kamerlid H.J. Roethof (PVDA) stelde vragen aan de ministers van Binnenlandse Zaken en Defensie. Hij vroeg onder meer waarom de EOD niet was ingeschakeld, die volgens hem over voldoende mankracht beschikte.

Intensief overleg tussen topambtenaren van Binnenlandse Zaken en Defensie leidde tot het besluit dat de EOD de Hulpverleningsdienst, tot zijn opheffing op 1 januari 1973, bijstand zou verlenen bij het ruimen van IED's. Bovendien zou de EOD vanaf 1 januari 1973 het ruimen van zelfgemaakte bommen op zich nemen.

Nieuwe taken voor de EOD

De EOD moest nu zijn organisatie aanpassen aan de nieuwe taak. In november 1972 konden de Sectie EOD en de EOD beschikken over veertien gekwalificeerde ruimers, van wie twee voor het ruimen van IED's waren opgeleid. Eind november gingen vier EOD'ers naar de VS om er een drie weken durende IED-cursus aan de *Hazardous Device School* in Huntsville, Alabama, te volgen.

In de toekomst zouden alle EOD'ers zowel conventionele als geïmproviseerde explosieven moeten kunnen ruimen. Een IED-team moest 24-uur inzetbaar zijn – een IED kon immers overal en op elk moment van de dag worden aangetroffen – en zou gaan bestaan uit drie man, twee explosievenopruimers en een chauffeur.

De explosievenopruimers die begin 1973 voor het ruimen van geïmproviseerde waren opgeleid, zorgden door een interne training *on the job* voor de opleiding van de rest van de ruimers, zodat ze allemaal bij toerbeurt het parate team konden bemannen. Bovendien stelde commandant EOD kapitein W. Busscher een speciale alarmregeling in voor buiten de diensturen. Daarnaast werd het personeelsbestand van zowel de EOD als de Sectie EOD uitgebreid.

Na het woelige jaar 1972 nam het aantal bommeldingen en -aanslagen

enigszins af. Dit had tot gevolg dat het overleg tussen de ministeries van Defensie, Binnenlandse Zaken en Justitie om nadere afspraken te maken omtrent het ruimen van IED's tot stilstand kwam. Dat veranderde toen de Amerikaanse consul-generaal in Amsterdam in het najaar van 1973 zijn ongerustheid uitte aan de Provinciaal Militair Commandant van Noord-Holland, kolonel J.G. Elkerbout, over de wijze waarop in Nederland geïmproviseerde explosieven werden geruimd.

Zijn zorg richtte zich vooral op de geringe snelheid en de doelmatigheid waarmee Nederlandse bomexperts werkten. Hij baseerde zich daarbij op een voorval van anderhalf jaar daarvoor. In zijn kantoorgebouw werd een verdacht pakketje gevonden dat bij de Sectie EOD werd gemeld. Na een tamelijk lange wachttijd was er een expert van de HVD verschenen zonder uitrusting of gereedschap. Hij was op de fiets gekomen.

De expert maakte het uurwerkmechanisme van de zelfgemaakte bom onschadelijk. Onderzoek achteraf wees uit dat hij niet veel later had moeten komen of de bom was ontploft. De consul-generaal drong er bij Elkerbout op aan dat er meerdere teams voor het ruimen van IED's werden geformeerd.

Personeelstekort

Hoewel het hier ging om een voorval dat zich afspeelde op het moment dat de Defensie nog geen bemoeienis had met het ruimen van geïmproviseerde explosieven, miste de aansporing van de consul-generaal haar uitwerking niet. De EOD had maar één IED-uitrusting en kon dus maar één IED-team op pad sturen.

Daarnaast was er het probleem van de personeelscapaciteit. Het ruimen van zelfgemaakte bommen betekende een uitbreiding van het takenpakket. De EOD had echter ook andere taken te verrichten, die steeds verder in de verdrukking kwamen. Dat er nog niet meer IED-teams waren geformeerd,

lag volgens Defensie aan de afwachtende houding van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het hoofd van de Sectie EOD, luitenant-kolonel De Groot, bleef er bij Binnenlandse Zaken op aandringen haast te maken met een definitieve regeling voor het ruimen van IED's. Het duurde echter nog tot augustus 1976 voordat een formele overeenkomst tot stand kwam.

Om 24-uurs inzetbaarheid te kunnen realiseren, waren vijf teams nodig: een dag-, een avond- en een nachtploeg, een reserveploeg en een ploeg in recuperatie. Naast het provisorisch gevormde team moesten er nog vier teams worden geformeerd. Bovendien zou het in noodsituaties mogelijk moeten zijn drie teams tegelijkertijd in te zetten. Daarom zouden er dus in totaal drie complete IED-uitrustingen moeten worden aangeschaft. Een en ander zou voor 1 januari 1979 moeten zijn gerealiseerd. De betrokken ministeries spraken af dat Binnenlandse Zaken alle kosten voor het ruimen van IED's op zich zou nemen.

In aanloop naar de formele overname van de IED-taak op 1 januari 1979 werd in februari 1976 de Werkgroep Organisatie EOD ingesteld die de explosieven-opruimingsorganisatie door moest lichten. Anderhalf jaar later verscheen het eindrapport. Daarin adviseerde de werkgroep de Sectie EOD en de EOD samen te voegen, omdat de meeste taken van beide diensten grote raakvlakken hadden en de werkzaamheden in de praktijk toch al doorelkaar liepen.

De nieuwe organisatie zou uit 56 personen moeten gaan bestaan. De formatie van de Sectie EOD en de EOD besloegen in september 1977 respectievelijk zes en twintig medewerkers. In totaal zouden er dus dertig medewerkers bij moeten: 27 voor de IED-taak en drie voor het ruimen van conventionele explosieven.

In januari 1978 liet de directeur Materieel KL generaal-majoor P.W. Maris, waaronder de sectie en de dienst vie-

len, weten het advies deels over te nemen. De bestaande sterkte van de beide eenheden zou met dertig man worden uitgebreid.

Maris wees de samenvoeging tot één organisatie echter af. De co-locatie van de Sectie EOD en de EOD op Werk aan het Spoel bleef vanwege de specialistische werkzaamheden gehandhaafd.

Oprichting van het Explosieven Opruimingscommando KL

Enkele maanden later zag Maris zich wegens hoogoplopende personele en materiële problemen genoodzaakt de organisatie van de EOD opnieuw onder de loep te nemen. De bestaande organisatiestructuur bleek een onoverkomelijk probleem. De scheiding tussen Sectie EOD en EOD bleek in de praktijk niet te werken. Tot frustratie van de medewerkers van de sectie moesten zij regelmatig de EOD vanwege de

Twee Explosievenopruimers van de EOD identificeren een ongesprongen vliegtuigbom

(Bron: A.J. Oude Elferink)

opruimingsorganisatie van de KL kritisch te onderzoeken. Hij stelde voor de formele scheiding tussen Sectie EOD en EOD op te heffen. Maris nam het advies over en legde het voor aan de Legerraad, die het voorstel in augustus 1981 goedkeurde.

In aanloop naar de samenvoeging ging het bevel over de Sectie EOD en de EOD eind oktober 1981 van de directeur Materieel KL over naar de Nationaal Territoriaal Commandant. De formele samenvoeging van beide eenheden tot het Explosieven Opruimingscommando van de Koninklijke Landmacht (EOCKL) geschiedde ten slotte op 1 augustus 1982.

hoge werklast bijstand verlenen, waardoor zij niet meer aan hun eigen werkzaamheden toekwamen.

De onderzoekers vroegen zich af of het toch niet beter was beide eenheden in één organisatie onder te brengen. Daarnaast bleken de toenmalige leidinggevende functionarissen van de Sectie EOD en de EOD niet goed te functioneren.

Eenhoofdige leiding

Maris wilde zo snel mogelijk een oplossing voor de problemen. De EOD was een eenheid die door zijn werkzaamheden constant de aandacht van de media trok. Incidenten die het goede imago van de EOD zouden schaden, kon de KL-leiding missen als kiespijn. Maris koos voorlopig voor een eenhoofdige leiding voor zowel de Sectie EOD als de EOD.

Hij stelde oud-commandant majoor Busscher, die sinds 1976 bij de Sectie EOD werkte, aan als interim-commandant van de EOD.

Tevens nam Busscher de post van hoofd van de Sectie EOD waar. Het aanbod om hoofd van de Sectie EOD te worden en een reorganisatie te leiden, sloeg Busscher echter af. Hij wilde liever weer commandant van de EOD worden. Daarop werd luitenant-kolonel J. Krommenhoek benaderd. Krommenhoek was één van de weinige officieren met een munitietechnische achtergrond die voor de opdracht in aanmerking kwam.

Hij was bereid de taak op zich te nemen, maar verbond er wel een aantal voorwaarden aan, waarvan de samenvoeging van beide eenheden de belangrijkste was. In juni 1978 benoemde Maris hem tot hoofd van de Sectie EOD. Maris liet Busschers wens uitkomen door hem de maand daarop weer formeel commandant van de EOD te maken.

Samenvoeging

Krommenhoek kreeg van Maris de opdracht de gehele explosieven-

Knellend personeelsbestand

Hoge werklast

Eén groot probleem bleef het EOCKL parten spelen: het knellend personeelsbestand. Een onderzoek naar de werkbelasting, dat Krommenhoek in 1980 liet uitvoeren, had uitgewezen dat medewerkers van de EOD en de Sectie EOD stelselmatig te veel werkten. Er was veel te weinig personeel om de 24-uurs dienst te kunnen draaien en tegelijkertijd het toenemend aantal conventionele ruimingen af te kunnen werken.

Medewerkers van de Sectie EOD moesten bijspringen, terwijl ook staf-functionarissen van de EOD meedraaiden, waardoor ook zij niet meer aan hun eigenlijke werkzaamheden toekwamen. Tussen september 1979 en september 1980 draaiden de explosievenopruimers meer dan 80.000 uren,

terwijl zij er eigenlijk 63.000 zouden moeten maken. De 17.000 overuren konden worden opgevangen door de *good-will* van het personeel, dat bereid was niet al zijn verlof op te nemen. Voor kortere tijd was dit acceptabel, maar op de langere termijn zou dit stress-situaties op gaan leveren en dat was wel het laatste dat de explosievenopruimers bij hun werk konden gebruiken.

De hoge werklust zou blijven bestaan. Gemeenten hadden namelijk een aantal arbeidsintensieve ruimingens aangevraagd. Op aandringen van de directeur Materieel KL A.J. Beersma gaf Chef Landmachtstaf/Bevelhebber der Landstrijdkrachten luitenant-generaal J.G. Roos in mei 1981 toestemming om het personeelsbestand uit te breiden met vier munitietechnici die zouden worden opgeleid tot explosievenopruimer.

Aangezien het minimaal zes jaar duurde voordat een munitietechnicus de opleiding van ruimer springstoffen had voltooid en voldoende ervaring had opgedaan om als ploegcommandant zelfstandig te mogen ruimen, bracht de personeelsuitbreiding vooralsnog geen verlichting.

Voorstellen

In het najaar van 1981 gaf de Legeraad toestemming een studie te verrichten naar de taakstelling en werkbelasting van de Sectie EOD en de EOD. In mei 1982 werd hiervoor het zogenaamde 'informeel werkverband' ingesteld. Het duurde evenwel tot oktober 1984 voordat het werkverband zijn eindrapport overhandigde. Het informeel werkverband bevestigde wat iedereen al lang wist: door de toename van het aantal meldingen en de invoering van de werk- en rusttijdenregeling waren taken en middelen van het EOCKL uit balans geraakt.

Het werkverband sprak de verwachting uit dat het werkaanbod in de toekomst alleen maar verder zou stijgen. Het ruimen van explosieven uit de Tweede Wereldoorlog zou in de loop van de tijd ingewikkelder worden, meer tijd vergen en tot omvangrijkere

De EOD ruimt munitie in een sloot in de Peel. De apparatuur is gepantserd, Griendstveen, 1988 (Bron: IMG/KL)

projecten leiden. De toestand van deze explosieven verslechterde namelijk: de ontstekingsmechanismen rotten door, de springstoffen kristalliseerden, waardoor ze instabiel werden, en de identificatie werd door roestvorming steeds moeilijker.

Ook het ruimen van IED's zou steeds meer tijd gaan vergen. Terroristische en criminele organisaties verwerkten steeds verfijnder technieken – zoals *anti-handling devices* (middelen die de bom doen afgaan zodra die wordt aangeraakt) en apparatuur om de bom op afstand tot ontploffing te brengen –, zodat het ruimen van zelfgemaakte bommen naast meer voorbereidings- en ruimtijd, tevens om voortdurende scholing vroeg. Het informeel werk-

verband wees het afstoten van bepaalde taken om de balans weer te herstellen af. De enige reële mogelijkheid was een forse uitbreiding van personeel en materieel. Het rekende voor dat het EOCKL met vijf officieren, twaalf onderofficieren, acht korporaals en soldaten en vier burgers uitgebreid zou moeten worden. Vier onderofficieren en twee korporaals zouden samen twee extra IED-teams vormen, zodat het aantal IED-ploegen van vijf naar zeven steeg.

De bedoeling was dat het ministerie van Binnenlandse Zaken de kosten hiervan voor zijn rekening zou nemen. De resterende onderofficieren zouden worden toegevoegd aan een zoek- en vernietigingsgroep met de

bedoeling om de forse achterstand in behandeling van aanvragen van de gemeenten te kunnen inlopen.

Personeelsuitbreiding

De Legerraad ging in november 1984 akkoord met de voorgestelde uitbreiding van personeel en materieel, maar verbond daaraan wel de voorwaarde dat er eerst met het ministerie van Binnenlandse Zaken overeenstemming moest worden bereikt over de financiële aspecten. Het ministerie van Defensie had in het verleden echter al vaker ondervonden dat onderhandelen met Binnenlandse Zaken een moeizaam proces was, dat zich veelal over een langere periode uitstrekte. Er kon echter niet langer worden gewacht met het uitbreiden van het personeelsbestand en het aanschaffen van materieel.

Het EOCKL kreeg daarop toestemming om alvast 27 nieuwe functionarissen boven organieke sterkte op te nemen. De vrees dat de onderhandelingen met Binnenlandse Zaken lang duurden, werd bewaarheid. Eerst in het najaar van 1987 toonde dit ministerie zich bereid het bestaande budget van 1,3 miljoen gulden met een miljoen gulden te verhogen tot 2,3 miljoen gulden. Na lang aandringen van commandant EOCKL Krommenhoek werd de personeelsuitbreiding ten slotte in mei 1989 in de vaste organisatie opgenomen.

Internationale uitzendingen

Vanaf begin jaren negentig kreeg het EOCKL er een belangrijke taak bij. Na de val van de Berlijnse Muur in 1989 en het einde van de Koude Oorlog, zocht de NAVO naar een nieuwe strategie om te kunnen reageren op crisissituaties aan de grenzen van haar grondgebied. In de visie van de NAVO vereiste dat vooral snel verplaatsbare eenheden, die onmiddellijk naar politieke brandhaarden konden vertrekken.

Minister van Defensie A.L. ter Beek kondigde in de *Defensienota* van

maart 1991 aan dat de landmacht zou worden ingekrompen en aangepast aan de nieuwe internationale situatie. Toen eind 1991 de VN aan Den Haag vroeg of Nederland wilde deelnemen aan vredesmissies in Cambodja en het voormalige Joegoslavië, stemden kabinet en de Tweede Kamer in met beide verzoeken. Ook het EOCKL droeg zijn steentje bij in de vorm van het leveren van explosievenopruimers voor *Force Protection*, het ruimen van explosieven die het optreden van de eigen troepen belemmeren, en voor het overdragen van kennis aan de plaatselijke bevolking, zodat die hun eigen ongesprongen explosieven konden ruimen.

Het was overigens niet voor het eerst dat explosievenopruimers van het EOCKL buiten de landsgrenzen optraden. In de periode 1979-1980 maakten ze deel uit van het UNIFIL-bataljon en begin 1991 ruimden ze grote hoeveelheden explosieven in het kader van de operatie *Provide Comfort* in Noord-Irak.

Meedraaien in het leger

De deelname aan vredesmissies en crisisbeheersingoperaties betekende voor de explosievenopruimers, die in Nederland voornamelijk werkten en contacten hadden in de civiele sector, een belangrijke omschakeling. De 'burgers in groene pakken' moesten voortaan meedraaien in het 'gewone' leger, waar andere regels golden. Het optreden in internationaal verband heeft ervoor gezorgd dat het EOCKL 'groener' is gaan denken.

Anderzijds vormde het een belangrijke reden om de EOCKL-organisatie eind 1994 aan te passen aan de binnen de KL gebruikelijke bataljonsstructuur. Door invoering van de bataljonsstructuur werden de taken van de verschillende functionarissen beter afgebakend. Overigens geschiedde de reorganisatie zonder uitbreiding van het personeel. Pas in 1997, toen bleek dat steeds meer explosievenopruimers klaagden over de werklust en de hoge uitzendddruk en -frequentie, kwamen er twaalf nieuwe functies bij.

Vrijgeven van de markt

Het vullen van de functies was echter een probleem. Dit werd na 1998 nog verergerd toen de markt voor het opsporen en benaderen van ongesprongen explosieven werd vrijgegeven. De commercieel opererende bedrijven wisten goed opgeleide krachten van het EOCKL een overstap naar de civiele sector te laten maken. Het personeelsprobleem werd alleen maar groter toen de Legerraad in september 2000 de op zichzelf verheugende toestemming verleende om het aantal ruimploegen van 20 naar 24 te verhogen opdat aan alle taken kon worden voldaan. Met allerlei maatregelen, zoals het terugbrengen van de uitzendduur en -frequentie, het toekennen van bindingspremies en toelages, wist commandant EOCKL luitenant-kolonel M.A.C. Groenewegen de uitstroom van personeel in 2002 tot stand te brengen. Sindsdien is het EOCKL druk doende de organisatie weer op sterkte te brengen door nieuw personeel op te leiden.

Tot slot

De explosievenopruimers van het EOCKL zijn stuk voor stuk goed opgeleide en ervaren officieren en onderofficieren die zonder tussenkomst van hun commandant met civiele en militaire autoriteiten overleggen, zelfstandig risico's inschatten en beslissingen nemen.

Niet alleen in Nederland, waar zij nog steeds onontplofte explosieven uit de Tweede Wereldoorlog ruimen en worden ingezet om geïmproviseerde explosieven onschadelijk te maken, maar ook in het buitenland.

Steeds vaker wordt er een beroep op hen gedaan om een bijdrage te leveren aan de veiligheid van Nederlandse militairen in het buitenland, waar ze overigens behalve gevraagd ook ongevraagd de plaatselijke bevolking van hun ongesprongen explosieven afhelpen. *Securitas pro omnibus*, veiligheid voor allen, al zestig jaar lang. ■